

תהלתו בקהל הסידים

דברי תורה, סיפורים ומשלים

מאת המנהל הר"ח ר' יצחק אהרן קליין שליט"א

גליון תר"ב

ויפתח יוסף את כל אשר בהם

משמע מהפסוק שיוסף פתח כל האוצרות גם האוצרות של אנשי מצרים שהקיבו ברשותם לקח מהם וכידו נהיתה מתוקנת כאילו לא נרקבו ומכר להם, להראות להם גדולתו של הקב"ה שנתברכו התבואה ברשותו ונתקנה, וכשכלו האוצרות שלהם אז יוסיף הרעב בארץ מצרים, וזהו שנאמר: 'ויצברו בר תחת יד פרעה', שהגיע לרשות פרעה שיוסף היה ממונה עליהם נאמר: 'אוכל בערים ושמרו' ויוסף גור שכל תבואה שאינה תחת יד פרעה שתרקב, וזהו: 'ויפתח יוסף את כל האוצרות' אפילו מה שאצרו לעצמם וימכרו להם בדמים יקרים, וכמו שאירע אח"כ במכת דם שביד ישראל נהפך למים וביד המצרים אם לא שילם לישראל נהפך לדם, ואם

לקח בכסף היה מים, וכן כאן ששילמו על התבואה כסף, וכשלא היתה מתוקנת, וכשלא נתנו דמים היה נרקבת כדי שיביאו כל הכסף ליד יוסף ואח"כ יתקיים הפסוק שבנ"י יצאו ממצרים ברכוש גדול.

(ש"ך עה"ת)

רמזי חנוכה

כי נחש ינחש ר"ת באשר ידליקו נרות שיל-חנוכה יסיפו נר חיצוני שמש.

מרגלים אתם

מרגלים ר"ת מ'אימי ר'חל ג'נתם ל'אורחות י'שמעאלים מ'רתם.

שמני אלוקים לאדון לכל

מצרים

שמני - שם אני את ה' לאדון על מצרים.

עוד יוסף בני חי

עוד בגמטריא 80, וכן 'בני חי' גמטריא 80, צפה יעקב אבינו שיוסף ימשול עוד 80 שנה במצרים.

(פני דוד)

ועתה ירא פרעה איש נבון

וחכם

הקשו המפרשים, למה היה ליוסף ליתן עצה לפרעה, ולא מצינו שביקש פרעה עצה, רק ביקש לפתור חלומותם. אלא י"ל שפירש החיד"א שבאמת גם חרטומי פרעה ידעו לפתור החלום כן, רק חשבו שאין כעת בראש השנה הזמן לדבר מ'שובע וריון' כי אם בפסח כי אז ידונין על התבואה. אלא ודאי אינו מרמז החלום על צרכי מחיה וכלכלה, אמנם יוסף אמר על זה: כי עתה - בראש השנה, ירא פרעה איש חכם ונבון - ובעל שכל, אשר על פיו יבואו ועל פיו יצאו, וא"כ שפיר שייך זה לראש השנה כי האדם נידון בראש השנה מה שיהיה עמו, ואיזה תפקיד יקבל במשך השנה.

(תורת מהרי"ץ)

ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר

ובפרשת ויגש כתוב לכולם נתן לאיש חליפות שמלות. יש לדייק, כי בפעם הראשון כשבאו אחי יוסף נתן להם רק תבואה, ובפעם השני נתן להם גם בגדים. וכיון למה שאמרו חז"ל ב"ב ט. בודקים לכסות ואין בודקים למזונות. ולכן בפעם הראשון נתן להם רק מזונות ובפעם שניה נתן להם גם כסות כי כבר הכירם וידע מי הם, אבל למזונות לא בדק אותם כי היו להם עדיין פת, רק אביהם אמר להם למה תתראו אל תעשו עצמכם בפני האומות שבעים, אבל בפעם השני כתיב ויהי כאשר כלו לאכול את השבר שהביאו ממצרים אז שלח להם גם כסות לאחר שבדקם.

(פניני יחזקאל)

רמזי חנוכה

פרשת מסעי - ויסעו מחשמונה

המסע ה-25 כ"ה כסלו, 'חשמונה' ע"י החשמונאים.

מנין המילים בפרשת מקץ

בסוף הפרשה מנין המילים אלפיים עשרים וחמש. לא כתוב בשום פרשה כסום המילים רק בפרשה הזאת לרמז שמונה פעמים נ"ה הם 2000 (8*250), ועשרים וחמש מרמז על כ"ה כסלו.

כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת

'כף' ר"ת כ' (דהיינו מעל 20) פ' פסול.

'אחת' ר"ת א'לף ח'ית ת'מנה [א' עד ח' תמנה כמו בית הלל].

'עשרה' ר"ת ע'ד ש'תכלה ר'גל (מן) ה'שוק.

'זהב' ר"ת ז'מנו ב'ין ה'שמשות.

מלאה ר"ת מ'יצוה להדליק א'צל ה'פתח

קטרת ר"ת ק'רוב ת'דליק ר'חוק ט'פח (מן הדלת) (שר שלום מבעלזא ז"ע ועכ"א)

בני בינה ימי שמונה קבעו

וקשה, למה נקראו כאן 'בני בינה'. וי"ל, דהנה הקשה הפני יהושע (שבת כא), למה הוצרכו ישראל לנס, הרי קי"ל (פסחים עז) טומאה הותרה בצבור. ומתוך דמחמת חביבות ישראל עשה ה' להם נס להראות להם שרצונו שיוכלו לקיים בטהרה והם חפשו שמן טהור. ומהיכן למדו זאת שצריך לחפש

לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו

ורש"י כתב, שהיה אומר להם שימולו. ויש ליתן טעם מה איכפת ליוסף שהיו ערלים. ושמה היתה כוונתו שכיון שיוסף ידע שלבסוף יוכרח לתת להם תבואה בחנם כשיגמר להם המזון והאדמות, לכן חשש מפני הלאו של 'לא תחנם', שלא יתן לערלים מתנת חנם והרי התורה ק' כתבה לא תחנם, ע"כ ציוה להם שימולו והציל עצמו מלא תחנם.

(מחשבת הלוי ז"ע)

ויען ראובן אותם לאמר הלא אמרתי לכם אל תחטאו בילד וגם דמו הנה נדרש

וקשה, מה חידש להם ראובן, ומה לשון 'וגם דמו'. ויש לפרש, דמצינו בדרש שלא היה אצל שאול בסעודת ר"ח כתיב: 'כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא', ופירשו בדרך מוסר, שמי שאומר על איזה סיבה שיהיה רק 'מקרה' ולא בהשגחה

מיוחדת מן השמים, סימן שהוא בלתי טהור, כי אילו היה ירא שמים היה מבין שמשמים רוצים לעוררו לחזור בתשובה על איזה עבירה שעשה, כדאיתא בברכות ה' מי שרואה שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו, ובודאי עשו כן גם שבטי קה בראותם כי בא עליהם הצרה הזאת ופשפשו במעשיהם ולא מצאו שום עבירה רק מכירת יוסף, כמ"ש: 'אבל אשמים אנחנו שמכרנו אותו', ועל זה בא ראובן וסתר דבריהם באומרו הרי אני אמרתי לכם אל תחטאו בילד והרי אין לי חלק במכירתו ולמה מצערים אותי מן השמים, אלא ודאי יש לנו עוד חטאים ונוסף להם גם דמו הנה נדרש ואל תדמו שיש לכם רק חטא של מכירת יוסף.

(כ"ק מהר"ש מבעלזא ז"ע)

ויצבור יוסף בר וכו' עד כי

חדל לספור כי אין מספר

אמרו חז"ל ב"מ מב.

אין הברכה שורה בדבר

המדוד והמנוי. והנה

מצינו שבכל מקום שהי'

יוסף - נתברך המקום

בגללו, בבית פוטיפר

ובבית הסהר. וא"כ כאן

כשאסף את התבואה

היה ראוי שישרה הברכה

במה שאסף, אולם כל

זמן שהיה מספר בכמות

התבואה לא היה יכול

לשרות בו הברכה כי

היה מדוד ומנוי ורק אחר

שחדל לספור התבואה

אז החל לשרות בו ברכת

ה'; וזה: 'עד כי חדל

לספור ואז נעשה כ"כ

הרבה עד כי אין מספר'.

ובזה מיושב קושיית

העולם שמקשים, הרי

ליום הראשון מצאו שמן

מספיק להדלקה, אלא

משמע שמדדו השמן

שמצאו וכמ"ש שלא היה

בו להדליק אלא ליום אחד

ואע"פ שאין הברכה חל

בדבר המדוד אע"פ חל

הברכה בו והספיק לשמונה ימים.

(אמרות טהורות)

והם לא הכירוהו ויתנכר אליהם

יש שואלים מדוע לא הודיעם יוסף בפעם הראשונה שהוא אחיהם. וי"ל כי כשהמנועח יודע ומכיר את המנועח אז יש לו צער וחלישות הדעת שהוא נוצח, והרי אחיו מכרו אותו כדי שלא יצטרכו להשתחוות לו כפי שחלם והנה כאן השתחוו לו אפים ארצה ונתקיים החלום לכן לא גילה להם שלא לצערם, ואע"פ שאח"כ גילה להם אבל לא היה אז בשעת מעשה ואינו כואב כל כך. ומכאן אנו רואים צדקת יוסף שחם על אחיו שלא יגרם להם עגמות נפש.

(אמרות טהורות)

ויראו האנשים כי הובא בית יוסף

אמר השר שלו מבעלזא ז"ע, דלימוד טור בית

יוסף מסוגל ליראת שמים. ונרמז כאן בפסוק, 'ויראו האנשים כי הובאו בית יוסף'. שע"י לימוד 'בית יוסף' מתעורר באדם מדת היראה, וכן נהגו בבעלזא לימוד טור בית יוסף קודם התפילה.

ומובא בשם הרה"ק ר' אייזיק מזידטשוב ז"ע שאמר שכל היראת שמים שלו קיבל מלימוד טור ב"י.

והיה עובדא שבא הרה"ק ר' זושא ז"ע אל המאור עינים ז"ע, ואמר לבנו הק' רבי משה ז"ע שבא אליו הב"י בלילה ואמר לו שמי שילמוד באותו שנה כל הספר 'בית יוסף' יזכה לגילוי אליהו, והרה"ק ר' משה ז"ע לקח על עצמו ולמד כל השנה הארבעה טורים עם הב"י ואח"כ זכה לגילוי אליהו.

(אמרות טהורות)

ויקה מהם את שמעון

יש להבין מדוע היה צריך לתפוס אחד מאחיו אצלו, והרי בלית ברירה ייאלצו לבא לבקש אוכל כשיגמר להם המלאי. וי"ל, שהוא חשש שמא יביאו אחיו אחד מן השוק ויאמרו שהוא בנימין, לכן השאיר אצלו את שמעון שכאשר יבואו אליו ויאמרו שהביאו את בנימין, הוא יקרא לשמעון וישאל אותו אם מכיר את מי שהם הביאו וזה יוכל לדעת אם זה באמת בנימין ולא אחד מן השוק.

(הגאון ר' שלמה מוילנא בשם אביו)

אנכי אערבנו מידי תבקשנו

יש להבין, מדוע יעקב חשש לשלוח את בנימין פן יקראנו אסון בדרך ויהודה אינו פוחד מזה כלל ולוקח ערבות עליו. אבל הענין פשוט, כי יעקב היה סבור שיוסף נטרף בדרך וא"כ הוכח שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, אבל יהודה הרי ידע את האמת שיוסף לא נטרף רק נמכר וא"כ לא היה שום אסון בדרך ולכן קיבל עליו ערבות על בנימין.

(ילקוט פנינים)

ויחפש בגדול החל ובקטן כילה

בגמרא פסחים ז': לומדים שבדיקת חמץ ע"י נר בגזירה שזה: מציאה ממצאיה, ומציאה מחיפוש, שנאמר: ויחפש בגדול וכו'. ויש להקשות, מדוע לא לומדים מפ' ויצא כאשר לבן רדף אחרי יעקב ג"כ כתיב: ויחפש ולא מצא את התרפים, ולמה המתין הגמרא עד פרשת מקץ. ויש ליישב, דהנה כתב הרמ"א אור"ח תל"ב: ונוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק כדי שלא יהיה ברכתו לבטלה. ותמחו האחרונים, איך קוראים לזה 'חיפוש ומציאה' כאשר המחפש עצמו הוא המטמין את הפתיתים שמוצא. אבל בזה מיושב מדוע לומדים זאת מחיפוש כאן, כי הרי יוסף הוא שאמר להמטמין את הגביע באיזה שק יטמינו, והוא אשר רדף אחריהם וחיפש בכליהם והרי ידע איפה הניח הגביע, ובכל זאת קראו התורה 'ויחפש וימצא הגביע'. א"כ אנו רואים ששפיר נקרא חיפוש ומציאה גם כאשר המוצא הוא המטמין. משא"כ בפ' ויצא, רחל היתה המטמין ולכן היה המחפש לכן אי אפשר ללמוד משם.

(מפיו של הגאון מטשעבין ששמעון משען ישיש מעיר קרקא)

ועוד, כי העדיפו ללמוד ממקום שחיפש ומצא מאשר ללמוד ממקום שחיפש ולא מצא.

אשר ימצא את עבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לאדוני לעבדים

יש להבין המשך הפסוק מה שאמר האיש 'גם עתה כדבריהם כן הוא אשר ימצא אתו יהי לי עבד ואתם תהיו נקיים'. וקשה הרי הוא סותר עצמו שאומר ועתה כדבריהם כן הוא אשר ימצא אתו יהי לי עבד ואתם תהיו נקיים והם לא אמרו כך וגם קשה מה שייך לשון 'ועתה'. וי"ל, שמנהג העולם שכאשר נתפש חבורה שביד אחד מהם הגניבה אז כולם נשלחים למעצר עד שיבורר אם היו שותפים לפשע, ואם לא - אזי הם משוחררים והיחיד נאסר. וכן אמר האיש, 'ועתה' - שאין אנו יודעים מי לקח את הגביע - כולכם נתפשים מחמת הספק, אולם לאחר שאמצע הגביע ואחזירו לאדוני הרי הוא

נחש ינחש וידע מי הגנב ומי הנקי ואז אתם תהיו נקיים ורק הגנב יבא על עונשו.

(שו"ת זית רענן ח"ב)

ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח וכו'

ויצא יוסף על ארץ מצרים

הקשו הקדמונים שהפסוק מספר שפרעה נתן לו שם חדש וממשיך ויצא יוסף, השם שנקרא עד היום. ותירץ החת"ס ז"ע שאע"פ שפרעה שינה שמו מ"מ הוא עצמו לא הסכים לשינוי זה ונשאר בשם הראשון, ויש להבין מדוע התנגד יוסף לשם

המנורה סרבה להאיר לזר

בבית הכנסת הגדול של ווילנא היו מצויים שני בסיסים בנויים אבן בצורת מזבחות מרובעים, לא הרחק מארון הקודש. על אחד מהם, לצד צפון, היתה עומדת נברשת בת שש קומות, שלפי המסופר נתקה עצמה מעל התקרה וקבועה כאן. ועל הבסיס השני לצד דרום, היתה עומדת מנורת נחושת גדולה עשויה דוגמת המנורה שבמשכן, על כל גביעיה, כפתוריה ופרחיה.

המנורה היתה רבת רושם הן מצד גודלה והן מצד יופיה. אבל באו ימים חדשים וסדרים חדשים, ניטל הזהר מעטרת הזקנה ומנורת הנחושת העתיקה הוחלפה במנורת כסף. מנורה העתיקה הורדה מכנה. את הכן שברו ואת המנורה קבעו בצד מערב, סמוך ליציאה, במקום שמתפללים העניים והאביונים, ולא היה עוד איש חולק לה תשומת לב יתרה, עד שבאה מלחמת העולם הגדולה בשנת תרע"ד, ולפי פקודה מהממשלה הרוסית הובלה המנורה למוסקבה, יחד עם שאר חפצים בעלי ערך היסטורי שהוצאו מבית הכנסת הגדול.

כך אבדה המנורה הנפלאה של בית הכנסת הגדול, אך סיפור המעשה הכרוך בה לא אבד. ומעשה שהיה כך היה.

הדבר קרה בזמן שעל כסא הרבנות בוויילנא ישב הצדיק והגאון רבי יהושע השיל ז"ל. תקופה קשה ונוראה היתה אותו פרק ליהודי ווילנא. העיר עברה במשך כמה עשרות שנים מממשל אחד לממשל אחר. פעם לשבדים ופעם לפיוטר הגדול, ואחר כך שוב לשבדים ולבסוף לפרידריך אוגוסט מלך פולין, וכל כובש חדש הטיל על יהודי ווילנא מיסים גדולים וכסף ענושים. והגיע הדבר לידי כך, שנתרוקנו הקופות ולא היה עוד ממזל לקחת. נתחכמו שונאיהם של ישראל ולקחו מיהודי ווילנא את בית הכנסת הגדול למשכון ולערבון, עד שהקהלה תשלם את כסף הענושים שהוטל.

סגרו וחתמו את שערי בית הכנסת הגדול,

שחלם שהוא עומד על היאור, כי מי יכול לעמוד על מים ולא ליפול בתוכו, לכן שינה ואמר ליוסף, הנני עומד על שפת היאור והיינו על החול, ואז ראה פרעה שליוסף יש רוח הקודש, כי יוסף אמר לו אתה חלמת שאתה עומד על היאור ומדוע אתה אומר לי שעמדת על שפת היאור, ולכן סמך על דברי יוסף והאמין לו ועשה כל מה שאמר יוסף, ומינה אותו על כל ארץ מצרים, כי לא נמצא איש אשר רוח אלוקים בו, וזהו כוונת המדרש שמביא פה הפסוק 'עדות

א מעשה

ובתוך כתליו של "בית מקדש מעט" שיל ירושלים דליטא נפסק קול תפילות ישראל למשך שנים. והיה גדול הצער והכאב, היתכן! ליטול מהיהודים את נחמתם האחת, שלא יהא אפשר לבוא ולעמוד לפניו יתברך שמו ולשפון לפניו את הצער והמזירות שבלב, היתכן! הלכו אל בית החיים להעיר ולעורר את המתים מקבריהם, שיקומו צדיקה וגאוניה של ווילנא שמנוחתם עדן וישתטחו לפני כסא הכבוד ויבקשו רחמים. והנה נוסף צרה על צרתם, ולא זו בלבד שבית הכנסת הגדול לא נפתח, אלא שהשונאים נזדרזו וסגרו את הדרך לחיים ואת הדרך למות.

אין זה אלא סימן שהקץ מתקרב ובא - טענו גדולי אמונה - והצרות שנתרגשו ובאו עתה, חבלי משיח הם, ומאחר שהימים הם ימות המשיח, הרי ודאי שאין שהות יתרה וצריך לחזור בתשובה שלימה, ובית הכנסת הגדול סגור!

נמצאו מנין של יהודים ישישים, יראים ושלמים, שהיו מתענים 'בה"ב' והיו יוצאים בחשאי מן העיר והולכים לעיירה טרוקי הסמוכה לוויילנא ומשם היו נכנסים דרך מערת סתרים, שהוליכה משם לפי מסורת זקני ווילנא אל בית הכנסת הגדול של ווילנא, ובאמצעותה של האשמורת התיכונה היו מדליקים נרות ועורכים תקון חצות בדבקות גדולה ושופכים לבותיהם לפני שומע תפלות. כשהגיעו אל המלים "בהיכלך שמיר ושית" היה קול בכי תמרורים יוצא מבית הכנסת הגדול ונשא בחשכת הליל על פני כל הרחוב היהודי וקורע לבבות ולא היה אדם יודע מהיכן הקול בא, והיו שספרו כי בכל לילה באות נשמות קדושות לבית הכנסת הגדול להתפלל לפני רבונו של עולם על צרות ישראל, והיו שאמרו כי הקול הוא בת קול המנהמת ובוכה ומתאבלת על גלות השכינה. ולא עברו ימים מועטים, עד שהקול על הבת קול הבוכה ומיללת בבית הכנסת הגדול הגיע אל הדוכס של ווילנא.

ביהוסף שמו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע, איזה עדות וראיה גרמה לזה ששמו את יוסף על ארץ מצרים 'שפת לא ידעתי אשמע' כי אמר לפרעה 'שפת' מה שאתה אומר שפת לא ידעתי אשמע.

בגדול החל ובקטן כלה

מובא במדרש בגדול החל זה שמעון ובקטן כלה זה בנימין, ותמוה הדבר הרי ראובן היה הגדול, ולמה לא התחיל בו,

ויש לתרץ דהנה האחים אמרו ליוסף קל וחומר, ומה הכסף שמצאנו בשקים שלנו החזרנו, אז בוודאי שלא לקחנו את הגביע שלך, וזה קל וחומר הגיוני ביותר, ולכן נראה שהם לא לקחו את הגביע, אבל

זה הרי אין כאן שם ע"ז אלא רמז שפתר חלום פרעה, ויש לומר שיוסף חשש משם זה המורה שהוא יודע לפרש תעלומות ולפענח צפונות והוא כמכריז ומפרסם לכל עובר ושב שבידו לפרש סתומות ומתוך כך יבוא לידי תקלה גדולה שכל גוי וערל שיאבד לו סוסו או דבר מה מרכושו יבא אל יוסף שיפענח לו היכן נמצא אבידתו ויצא לו מזה בטול תורה הרבה מאוד והבלי הגויים יבלבלו את מוחו הקדוש, דברים שאין לצדיק בהם חפץ כלל, על כן לא רצה לקבל שם זה שנתן לו פרעה וגם בפי העם נשאר השם יוסף.

(שבט הלוי)

ופרעה חולם והנה עומד על היאור

הנה כשסיפר פרעה חלומו ליוסף התבייש לומר

שמעון הרי לא הלך אתם חזרה לארץ ישראל, כי היה במעצר במצרים, ובנימין לא הלך כלל בפעם הראשונה, ועל כן לא יכלו שמעון ובנימין לומר קל וחומר זה, ולכן חיפשו בשקים שלהם כי הם לא החזירו ליוסף שום כסף, ולא שייך אצלם הק"ו כנ"ל.

(מהרי"ל דסקין)

ויאמר ראובן הלא אמרתי לכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם

וקשה הרי האחים כבר הודו ואמרו אבל אשמים אנחנו על אחינו ומה בא ראובן להוסיף עכשיו.

אויף שבת

פעם אחת, בחצות הלילה בשעה שכל התושבים שברחובות היהודים כבר ישנו את שנתם, בא הדוכס ועמו אחד ממשרתיו הגדולים רכובים על סוסים עד בית הכנסת הגדול, כדי להוכיח בעצמם אם נכונה השמועה בדבר הבת קול היוצאת מבית הכנסת בכל לילה. וקודם נגשו אל שער בית הכנסת לראות אם הדלתות נעולות וחתומות בחותמת הדוכס. לאחר שראה הדוכס שהחותם שלם ושום בן אדם לא היה יכול להכנס דרך הפתח, צווה למשרתו שייבא סולם גבוה ועלה וטיפס בכבודו ובעצמו עד לחלון הגבוה שבבית הכנסת הגדול, הוא החלון שבכותל המזרחי מעל לארוז הקודש, והציץ פנימה.

עמד הדוכס על הסולם והשקיף מבעד לסורג הברזל וראה לאור הנר מנין של יהודים ישישים בעלי שיבה, כולם עטופים בגדי לבן כתכריכי מתים, והם בוכים ומיללים מר כל כך, עד שנבהל הדוכס ביותר, ורכב מיד הביתה במהירות גדולה. כשנרדם ראם בחלומו אחד מהיהודים שראה אותם קודם מבעד לחלון בבית הכנסת פנימה, והיהודי עמד על ידו ודבר עמו דברים קשים כגידים.

"שמע נא, הדוכס!" - אמר אליו היהודי - עד מתי עוד תחזיק את בית אלוקים סגור וחתום לחלל את שמו הקדוש? דע לך שכבר עברת את המידה, ואם גם להבא לא תתן ליהודים להתפלל בבית הכנסת שלהם, יהיה סופך מר מאוד."

למחרת בבוקר שלח הדוכס מוולינא לקרוא לראש הקהילה והודיע לו שהוא מוכן לפתוח את בית הכנסת הגדול, אבל בתנאי שימשיכו אצלו אחד מתשמישי הקדושה של אותו בית הכנסת.

שלח ראש הקהל לשאול אצל הרב דמתא הגאון רבי יהושע השיל ז"ל מה לעשות בשעת דחק זאת? שלח הרב בפי שמש בית דין לומר לראש הקהל שימשיכו את המנונה, מפני שכל עצמה של המנונה היא זכר לנס, והיהודים מלומדים בנסים ואפשר לצפות לנס.

ויקלל אותו, ואז אמרה לו רבקה, 'עלי' קללתך בני, ומדוע לא אמרה לו בפשטות אביך לא יקלל, והתשובה היא שאמרה לו שקיבלה ברוח הקודש שרק ג' צרות יעלו על יעקב שהם ר"ת 'עלי' ע"ש ל"בן יוסף, ויותר לא יבואו עלי ולכן עכשיו שרוצים לקחת את בנימין ויהיה לו צרה נוספת אמר הלא אימי אמרה לי ברוח קדשה שיבואו עלי רק ג' צרות ולא יותר ואיך אתם רוצים להוסיף לי עוד צרה, ובאמת נתברר אח"כ שלא גרמו כלום כי צרת שמעון ובנימין היה רק לזמן מועט. (קול אליהו)

שמו הדוכס על המנונה שמחה גדולה, מפני שבקש להעמיד אותה לפני הפסלים שלו שתאיר לפניו ויכפר בזה את חרון אפו של אלוקי היהודים.

אבל מחשבת הפגול שלו לא הצליחה בידו, מפני שהמנונה התחילה מעלה עשן והשחירה את צורתם של פסליו. הביאו את השמנים הטובים ביותר, אך לא הועילו כלום. האש הזרה שהעלה במנונה לא פסקה מלהעלות עשן והיתה משחירה את פניהם של אלהי הנכר. באין ברירה ומתוך אימה ופחד היה הדוכס אנוס לוותר על רצונו והצניע את המנונה והיה שומרה ביראת כבוד.

והנה באו ימי החנוכה. בקשו בבית הכנסת להדליק נר של חנוכה. וזכרו שהמנונה ממושכנת אצל הדוכס. העמידו מנונה אחרת וברכו אבל הנרות לא היו דולקים כפי השיעור המספיק שקבעו חכמים. הדליקו נרות גדולים יותר, אך גם בזה לא הועילו. הנרות היו דועכים כנשמה הדועכת ומבקשת להפרד מעל הגוף. מיהרו אל הרב דמתא וסיפרו לו על הדבר.

אמר הרב: "מן השמים מרמזים שיש לפדות את המנונה הגדולה, אסור להניח תשמישי קדושה שישארו ביד עכו"ם."

מיד למחרת, בראשון של חנוכה, התחילה החברה "נר תמיד" דקהלה קדושה ווילנא מקבצת כספים על מנת לגאול את המנונה.

שש שנים תמימות עברו עד שיהודי ווילנא העניים אספו את הסכום הגדול, כסף הענושים שהטיל עליהם הדוכס, וביום ראשון של חנוכה שנת תצ"ג היתה ליהודי ווילנא אורה ושמחה. בלוי קהל גדול ולקול מנגנים הובאה המנונה והושבה על כנה בבית הכנסת הגדול.

באותה שנה נתכנסו כל יהודי ווילנא בבית הכנסת הגדול ובאו לראות ולשמע כיצד מדליקים ומברכים על נרות חנוכה במנונת הנחושת העתיקה.

ויאמר אליהם כספכם בא אלי

יש להבין, איך אמר יוסף כספכם בא אלי שפירושו שהכסף שלהם נמצא אצלו הרי הוא החזיר להם כספם. וי"ל דהנה יוסף ליקח את כל הכסף מיד המצרים ושאר אומות העולם ונתן אותם באוצר של המלך וכוונתו כדי שיהיה לישראל בשעה שיצאו ממצרים. וזה שאמר יוסף לשבטים שכל הכסף הוא שלהם ולכן בא אלי לפקדון עד אשר יצאו ממצרים, כמ"ש: 'וינצלו את מצרים', וכוונתו 'כספכם' מה שבא אלי מכל העולם - זה כספכם בא אלי לצרככם ושלכם הוא, ולכן אין לי צורך לקחת מכס את הכסף שלכם ופיו לא הוציא שקר ח"ו. (נועם אלימלך זי"ע)

וישתו וישכרו עמו

ויש לתמוה איך יכלו לשתות עמו אחר שקיבלו עליהם שלא ישתו יין עד שימצאו את יוסף וי"ל כאשר ישבו לאכול עמו היה מכה בגביע וקורא להם לפי סדר תולדתם וכן לבנימין אמר שאין לו אם וגם לו אין אם והתחילו לחשוב אולי זה יוסף אחיהם או שמא אחד מאנשיו יודע כישוף ולכן גילה לו סדר תולדתם לכן החליטו לשתות וגם הוא ישתה אתם וישתכר ואז אם נכנס יין יצא סוד ויוכלו להוציא ממנו אם הוא יוסף באמת אבל הוא הצליח לכבוש את רוחו ולא גילה להם את האמת בשעת שאכל עמם.

(מוה"ר אביש מפרפורט זי"ע)

ויהי מקץ

אמרו חז"ל 'יהי' לשון 'צער', ומהו כאן הצער. הנה הגזירה היה ועבדום וענה אותם ד' מאות שנה, ובני יצאו אחר מאתים ועשר שנים כי לא יכלו להתמקמה במצרים אפילו רגע אחד כי היו נשקעים ח"ו ב-נ' שערי טומאה, ויתר השנים שחסרו, עליהם להשלים בשאר הגלויות, אבל אם לא היו מגיעים לנ' שערי טומאה והיו יכולים להשאר שם עד ד' מאות שנה לא היו גלות אחרי כן. וזהו 'יהי' לשון צער, כי מ-קץ גמטריא מאה ותשעים שנה שירד מהשנים שגמטריא עליהם גרם לצער רב בשאר הגלויות בזמן הזה.

(פניני יחזקאל)

יהיו שני הרעב

מהיכן ידע יוסף בבטחון גדול שיהיו שני הרעב אולי הקב"ה יחזור בו וכידוע שכתב הרמב"ם זצ"ל בהל' יסודי התורה שכאשר הקב"ה מבטיח לטובה אינו חוזר בו אבל לרעה חוזר הרבה פעמים כאשר האדם שב בתשובה וכדומה אבל כאן השני רעב היה ברכה לטובה כי כל העולם הביאו את הכסף למצרים ואח"כ יצאו בני ימשע וינצלו את מצרים, ואם כך אין הקב"ה חוזר בו כי היה טובה גדולה לבני ישראל.

(משך חכמה)

אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף

במציאות החיים נוכחתי לדעת כי חתנים וב"ב רבים בתחילת בנין חייהם שואפים ומקבלים על עצמם שכל ימיהם יעסוק הבעל בתורה ותהי תורתו אומנתו, אולם אח"כ כאשר מגיע איזה קושי בפרנסה, אז תיכף עוזב לימודו בכולל ויוצא לעבוד למחייתו, ע"כ כבר בקטנותו צריך לנטוע בו אוצר של בטחון לחנוך ולהרגילו למדת ההסתפקות במועט כי בלא זה לא יוכלו להחזיק מעמד בכלכלת ביתם. גם יש להזהיר גדולים על קטנים כי אף בבא היום שיעזרכו לעבוד למחייתם ייזהרו שאומנתם תהיה נקיה מכל רבב של איסור וחלילה לעשות פרנסה על ידי שקרים ומרמה שלא בדרך תורתנו הק' ורק אז תעבר להם ההצלחה, יעזור ה' וזכות מדת הביטחון בדרך הנכון תעמוד לנו שלא תמוש התורה מפנינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו ע"א.

(שבט הלוי)

ובלעדיך לא ירים איש את ידו

אמרו חז"ל לפי חוקי המדינה היה יוסף צריך לידע שבעים לשון בא גבריאל ולמדו, ולא היה גמיר הוסיף לו את אחת משמו של הקב"ה ולמד שנאמר: 'עדות ביהוסף וכו' שפת לא ידעתי אשמוע', וצריך להבין מה ענין הוספת אות מהשם הקדוש כאשר לא השכיל לדעת להבין הע' לשון, וגראה לומר שהטעם שלא נקלט במוחו הע' לשונות מחמת עוצם קדושתו ומחשבותיו הק' של יוסף שלא סבל נשמתו את הלשונות הטמאים ופחד שייירד על ידיהם ממדרגותיו בעבודת ה' ולכן הוסיף לו גבריאל את משמו של הקב"ה להתעלות ולהדבק עוד בקדושה ושוב אין לו מה לחשוש מסטרא שלא דקדושה כי לא יהיה במוחו להורידו מקדושתו הנשגבה ואז למד בנקל ע' לשון.

(שבט הלוי)

וקל שד - יתן לכם רחמים לפני האיש

אמרו חז"ל כאשר בני יעקב הלכו למצרים לא חששו גם אם יצטרכו להלחם ולהרוג שם והנה אחת מהשבעות שהשביע הקב"ה את בני ישראל ימרו

באומות כדאיתא בכתובות (ק"א) ג' שבועות השביעי וכו' ובעינינו ראינו שהמרידה באומות היא הסיבה העיקרית להריגת בני' וא"כ י"ל שע"ז ביקש יעקב אע"ה שימנעו מדרך של מרידה ח"ו ולכן התפלל: וקל שד-י יתן לכם רחמים, תקותי שתתנהגו ותדברו במידת הרחמים ולא באופן של מרידה וח"ו יכולים לבוא עי"ז תלאות וייסורים באחרית הימים.

ויגלה ויחלף שמלותיו

מי שישב י"ב שנה בבית הסהר ודאי זוהמתו נודפת אבל יוסף הצדיק לא היתה לו זוהמה כלל אדרבה היה לו ריח טוב כי אילו היה לו זוהמה היה צריך לרוחצו ולסוכו ולא כתיב, רק ויחלף שמלותיו. ובאמת מהיכן היה לו גדים אחרים להחליף אלא רצה יוסף להראות גבורתו של הקב"ה ונפלאותיו שעושה עם חסידיו ועושי רצונו, מה עשה יוסף, החליף לבוש התחתון שלו ולבשו עליון ולא נתלכלכו ולא הסריחו מחמת זיעה אלא אדרבה קיבלו ריח טוב וראויים לבא לפני המלך ולכן כתיב ויחלף שמלותיו הוא בעצמו החליף בגדיו, וע"ז אמר שלמה וריח שלמותיך כריח לבנון.

(ש"ך עה"ת)

ויאמר פרעה הנמצא כזה

כאשר הרכיבו את יוסף במרכבת המשנה בא פוטיפר בטענה לפרעה מדוע המלכת את עבדי שקנתי בעשרים כסף, ענה יוסף לפוטיפר מדוע קנית אותי הרי אני לא עבד, אני בן מלכים ולך ראה שכביתו של פרעה יש דמות שרה וקנתי וראה שאיקונין שלי דומה לשרה ממש.

(מדרש אגדה פר' ויחי)

בגדי שש

במצרים הותר ללבוש בגדי שש רק שרים ונכבדים שנעשה כמשי וצבעונים הרבה והוא לבוש על כל הבגדים מלמעלה ואין זה שש המוזכר במלאכת המושכן.

(דבק טוב)

בגדי שש

בס' חסד לאברהם הביא: דע שיש סוד גדול בלבישת בגדי פשתן שכל הלוש בגד פשתן לבן אין שולטים בו לא עין הרע ולא רוח רעה ולא כל מיני כישוף, ובתנאי שאין בו שום מין אחר אפילו חוט אחד בלבד, ופרעה ידע סוד זה והשתמש בו והתנאה שהוא אלוה והוכיח שאף כישוף לא ישלוט בו ויוסף ג"כ ידע ועשה עצמו כאילו לא ידע ולכן פרעה שם עליו רביד הזהב לבטל כוח זה ולכן כאשר יוסף בא לביתו הוריד מיד את רביד הזהב, ולכן הכהן גדול ביו"כ כנס בבגדי פשתן לבן.

(חסד לאברהם)

ויתן לו את אסנת

אחרי מעשה שכם ילדה דינה את אסנת ובקשו השבטים לשלחה מהעולם ויעקב כתב לה על ציץ וחרט על הציץ "כל המתדבק בה מתדבק בזרע יעקב" וכתב ג"כ שם קדוש על הציץ והשליכה בחומות מצרים וירד מלאך מיכאל ולקח אותה לבית פוטיפר, כי לא היה להם רוע שהיו עקרים וכאשר נתמנה יוסף למלך מצרים ועבר בחוץ כל הנשים זרקו אליו תכשיטים כדי שייבש בהם ויוסף ח"ו לא פנה לראות וגם אסנת זרקה לו את הציץ שיעקב נתן לה ויוסף ראה זאת והרים אותו וראה שכתוב בו שהיא מזרע יעקב ויקח אותה

לאשה וזה הראה לאביו כאשר נפגש אתו וא"ל בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה.

(פרקי דר"א)

אמר ר' יוחנן בשעה שתפס יוסף הצדיק את בנימין מיד כעס יהודה ושגא בקול גדול והלך קולו ד' אמות פרסה עד ששמע חושים בן דן וקפץ מארץ ישראל ובא ליהודה למצרים ושגא שניהם ונכהלו המצרים ונשרו שיניהם של כולם ונתמוטטו שני עיירות גדולות פיתום ורעמסס ולכן גזרו על בני' לבנותם.

(מדרש רבא)

וירצוהו מן הבור ויגלה ויחלף שמלותיו

יש לדקדק מדוע וירצוהו לשון רבים, הרי ויגלה ויחלף כתוב לשון יחיד, ויש ליישב כי השליחים המצרים הרשעים לא רצו שיעלה לגדולה, לכן הריצוהו מן הבור שיבוא כך מנוול בשערו ובבגדיו אל פרעה, שימאס בו פרעה מלגדל אותו, אבל יוסף הבין שפניו מועדות ללכת אל המלך, ואין כבוד להראות כך למלכות, ולכן גילה שערו והחליף בגדיו, ולכן כתוב זאת כלשון יחיד.

ובכתבי האר"י ז"ל מובא שהמלאך שלימדו את השבעים לשון, הוא שגילה את יוסף,

וברש"י הק' כתוב ויגלה מפני כבוד מלכות, ויש לשאול מדוע כתב רש"י זאת רק על הגילוח ולא על חילוף הבגדים, שבוודאי היה ג"כ מפני כבוד המלכות, ויש ליישב עפ"י דברי חז"ל שיוסף הצדיק יצא בראש השנה מבית הסוהר, ולכן קשה הא"ך התגלח ביו"ט, הרי יוסף קיים כל התורה כולה, לכן כתב רש"י על הגילוח שזה חילול יו"ט שהותר לו רק מפני כבוד המלכות, אבל החלפת בגדיו אינו חילול יו"ט ולא היה צריך רש"י לפרש מפני כבוד המלכות, כי אין חידוש בדבר.

(מפרשים)

לא ראיתי כהנה ככל ארץ מצרים לרוע

מה רצה פרעה לומר באלו המילים, יש לפרש כי חשש פרעה שיוסף יאמר לו שכל החלומות שמראים לאדם בדרך כלל הם מה שחשב במשך היום, וא"כ יוסף לא יתייחס ברצינות לחלומותיו, ולכן אמר פרעה לא ראיתי כהנה אף פעם, ולכן לא חשבתי עליהם ביום, וצריך להתייחס עליהם ברצינות.

(פה קדוש)

את אשר האלוקים עושה הגיד לפרעה

סיפר אחד מיקירי ירושלים: ביום כ' כסלו תשכ"א, הגיע הרה"ק בעל ה'שפע חיים' ממצאנו זי"ע להשתתף בהלווייתו של הגה"ק רבי צבי פסח פראנק זי"ע ראב"ד ירושלים, ולאחר מכן זכו המתפללים בבית המדרש "היכל צבי" בבתי וורשא, לביקורו של הרבי בביהמ"ד שנחנך מספר חודשים לפני כן הרבי ערך שולחן "לחיים" בביהמ"ד והיכן שנפתח החומש כדרכו בקדוש, פתח ואמר דברי תורה. ויצא הפסוק הנ"ל: "את אשר האלוקים עושה הגיד לפרעה", והסביר על פי מה שפירש אביו הרה"ק מרדכי זי"ע, את התרגום על הכתוב "ואלה המשפטים אשר תשים לפניו" ואילן דינאי די תסדר קדמיהון", דהכוונה, - דהדינים והמשפטים יסדר וישים הקב"ה כלפי הגויים ואומות העולם ולא על ישראל ח"ו. וזהו

הרמז כאן: "את אשר האלוקים עושה" אלוקים הוא מדת הדין כנודע, והיינו שאת מדת הדין - "הגיד" מלשון המשכה (כמו נגיד ונפיק), היינו שימשיך הקב"ה רק על פרעה ועל רשעי ישראל, ואילו על ישראל בניו רחומיו יגלו רחמיו על מדותיו ויתנהג עמו במדת החסד ובמדת הרחמים.

וכן פירש האדמו"ר מבעלזא זי"ע: ועל חטאים שאנו חייבים עליהם חטאת' "עליהם" הכוונה על הגויים יהיה חטאת וכן ההמשך.

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם

יש להבין מדוע נותן יוסף עצות לפרעה אך לנהל המדינה הרי לא ביקש ממנו אלא לפתור את חלומו, ותו לא, אלא נראה דהרי אמרו חז"ל בפסח נידונים על התבואה, ובראש השנה כל באי עולם עוברים לפני כבני מרון, שדנים בו כל אדם מה יעשה עמו כל השנה, והבין יוסף שחלום שחולם מלך, זה עבור כל המדינה, ולא ענין פרטי, כמו שחשבו כל פותרי החלומות של פרעה, ולכן פתר יוסף שהכוונה על שובע ורזון, אך א"כ היה צריך לחלום זאת בפסח שאנו נידונים על התבואה, ולמה חלם זאת בראש השנה כמ"ש בגמרא (ר"ה י'): וזהו שאמר לו יוסף ועתה זה שחלמת חלום זה כעת, בראש השנה, כי אז דנים על האדם מי ימנה ולאיה תפקיד יתמנה, ולכן ירא פרעה איש חכם וכו' ויפקד פקידים ויקבצו את כל אוכל וכו'.

(אוהב ישראל)

ויאמר יוסף אל פרעה אשר האלוקים עושה הגיד לפרעה ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישתיהו על ארץ מצרים

וצריך להבין וכי מינהו פרעה ליועץ, שיאמר לו עצות, הלא נתבקש רק לפתור החלום, ועוד מה זה שאמר "את אשר אלוקים עושה" הרי עדיין לא עשה לא שובע ולא רעב, והיה צריך לומר אשר אלוקים יעשה, ויש לתרץ עפ"י הגמרא (ברכות נח:): ג' דברים מכריז הקב"ה בעצמו: רעב, שובע, פרנס טוב, וזה אמר יוסף לפרעה, אשר אלוקים עושה: כל יום שמכריז בעצמו רעב ושובע, הגיד כבר לפרעה בחלום, וכיון שגילה והכריז על שתי הדברים, אז בוודאי יתקיים גם הדבר השלישי שה' מכריז, וזהו פרנס טוב, שידע לדאוג לפרנסת אנשי העיר, ולכן הציע לפרעה שימנה איש נבון וחכם על ארץ מצרים.

(האר"י הק' שער הפסוקים)

יעשה פרעה ויפקד פקידים

יש להבין מה עלה בדעתו של יוסף לתת עצות לפרעה שיעשה פקידים - שרים ממונים, על כל העניין של אסירת התבואה בשבע שנים הטובות, ולחלקם בשנות הרעב, ויש להסביר דהנה ידוע שבכל הדורות שעברו לא יכלו הגויים להשלים עם עובדה זאת שהיה למלכם איהו יועץ יהודי, והיו מחפשים לו עצות ותחבולות להכשילו, ובוודאי גם כאן לא ישלימו בזאת שהם לא הצליחו לפתור חלומות המלך, והגיע יהודי ובחכמה פותח פיו ורוח הקודש מבצבצת מתוך דבריו, ועוד ייעשה למשנה למלך, לכן ציווה יוסף ויעץ שצריך הרבה פקידים, לביצוע תכניתו, ואז כל שר בממשלת פרעה ירצה להיות בין הפקידים כדי שיוכל לקחת הרבה תבואה לעצמו ולבני ביתו, ואז יסכימו כולם עם יוסף הצדיק, שעל ידי פתרונו יזכו הם לפרנסה בשפע בימי הרעב.

ברכות מזל טוב

מעומקא דליבא שלוחות בזה למגיד שיעור החשוב

הרב מרדכי קריצלר שליט"א

לרגל שמחת הכנס בנו יקירו, תלמידיו

הבה"ח אריה לייב הי"ו

לנועם עול תורה ומצוות

יהא רעוא שיזכה וירוח רוב תענוג ונחת דקדושה מכל יוצאי חלציו ותלמידיו כבניו לאורך ימים ושנים טובות מתוך בריות גופא ונהורא מעליא

ה'תל"א ה'ת"א ה'תל"א ה'תל"א ה'תל"א

עצמי הגן בעצמי הגפן

מעומקא דליבא שלוחות בזה למפקח לימודי החול החשוב

הרב משה ניילינגר שליט"א

לרגל השמחה הגדולה באירוסיו בנו

הבה"ח דוד הי"ו

יה"ר שהזיווג יעלה יפה, ויהא הבית בהבנותו בית נאמן בישראל, בית מלא ברכת ה', בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצוות, מתוך אושר והרחבת הדעת, סייעתא דשמאי וכל טוב סלה.

ה'תל"א ה'ת"א ה'תל"א ה'תל"א ה'תל"א

מזל טוב וגדיא יאה

כסא דברכתא קדם החסיד המפואר, המנהל הדגול, ידיד רב לו בחינוך ילדי ישראל לתורה ולעבודה

הרה"ח רבי יצחק אהרן קליין שליט"א

לרגל השמחה במעונו בלידת הנינה

יהא רעוא שיזכה וירוח רוב תענוג ונחת דקדושה מכל יוצאי חלציו ותלמידיו כבניו לאורך ימים ושנים טובות מתוך בריות גופא ונהורא מעליא

ה'תל"א ה'ת"א ה'תל"א ה'תל"א ה'תל"א